

**ТОЛЕРАНТНІСТЬ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНИХ ТА ПРОФЕСІЙНО
ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
МУЗИКИ**

Проаналізовано проблему виховання майбутнього вчителя музики на підставі педагогіки толерантності. Акцентовується доцільність формування позитивної самосвідомості, системи естетичних та моральних цінностей студентів, їхньої здатності до творчого самовираження.

Ключові слова: толерантність, майбутній вчитель музики.

Анализируется проблема воспитания будущего учителя музыки на основе педагогики толерантности. Акцентируется целесообразность формирования позитивного самосознания, системы эстетических и моральных ценностей студентов, их способности к творческому самовыражению.

Ключевые слова: толерантность, будущий учитель музыки.

We analyze the problem of educating future teachers of music based on the pedagogy of tolerance. The attention is the expediency of forming a positive self-awareness of the aesthetic and moral values of students, their capacity for creative self-expression.

Keywords: tolerance, future teachers of music, creative self-expression.

Вітчизняна вища освіта має забезпечувати високі стандарти професійного та особистісного розвитку майбутніх фахівців, їх готовність здійснювати міжкультурну взаємодію у межах європейського освітнього простору на засадах гуманістичних та демократичних цінностей. Провідними загальнолюдськими принципами, що визнають цінність іншої людини, культури, освіти є принципи толерантності, проголошені на 28 сесії Генеральної конференції держав-членів ООН з питань освіти, науки і культури 25 жовтня-16 листопада 1995р. На жаль, поки що толерантність як норма суспільного життя, міжнаціональних та міжособистісних взаємин в Україні більшою мірою декларується, а відтак - виникає суперечність між офіційними документами, прийнятими в європейській та світовій спільноті, обґрунтованими теоретичними положеннями педагогіки толерантності і

пасивним впровадженням їхнього змісту у практику вищої та середньої освіти. Недостатнє усвідомлення змісту, методів та форм толерантних стосунків, необхідності виховання толерантного вчителя та учня призводить до прихованих проявів насилля, жорстокого технократизму, що руйнують національну систему вищої музично- педагогічної та загальної середньої музичної освіти.

Метою статті є обґрунтування ролі та змісту толерантності як особистісної якості та професійно важливої властивості майбутнього вчителя музичного мистецтва, здатної забезпечити взаємоповагу та злагоду у мистецько-освітньому просторі.

Теоретичні та методичні засади педагогіки толерантності досліджено у працях М.В. Андрєєва, І.Д. Беґа, Л.В. Бернадської, Т.М. Білоуса, О.А. Гриви, А.І. Гусєва, О.В. Волошиної, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюна, О.Т. Зарівни, Е.Д. Койкової, Е.Д. Матвієнко, Ю.В. Тодорцевої тощо. Аналіз наукової літератури дозволяє встановити, що у багатьох дослідженнях поняття «толерантність» залишається синонімом терміну «терпимість». Сучасні науковці розглядають зміст цього поняття у різних аспектах: медико-біологічному, етичному, політичному, соціологічному, філософському, психолого-педагогічному. В цілому, вважає Ю.В.Тодорцева, сутність поняття «толерантність» залишається у межах основних атрибутів особистості: відповідальності, свободи, творчості, активності [7,6].

У більшості визначень акцентуються такі провідні ознаки толерантності, як взаєморозуміння, терпимість, які, трансформуючись у співробітництво, плекають здатність особистості жити у гармонії з собою та оточуючим мікро- і макросередовищем. Цілком слушним є розуміння цього поняття у контексті уміння усвідомлювати, сприймати та позитивно оцінювати іншого. Для нашого дослідження цілком доречним стає тлумачення поняття «толерантність» як особливої риси особистості, сформованої відповідною педагогічною взаємодією. Різні погляди на зміст, структуру, функції толерантності автори висловлюють у філософських та психолого-

педагогічних наукових виданнях[1-8] .

Зокрема, філософ В.С. Крисаченко розглядає толерантність як багаторівневу суспільну систему (глобальний, міжнародний, національний, міжлюдський та особистісний рівні) [8,10]. У педагогічних дослідженнях активно досліджуються питання педагогіки толерантності, що вивчає характер педагогічної взаємодії на підставі ідей гуманного, особистісно-зорієнтованого навчання. Зокрема В.Г. Кремень цілком слушно наголошує, що однією з фундаментальних змін в освіті є зміна стосунків у навчально-виховному процесі: між вихователем, учителем, викладачем і дитиною, учнем, студентом. Замість авторитарної педагогіки, підкреслює автор, потрібне суцільне впровадження педагогіки толерантності з шанобливим, поважним ставленням до учня і одночасно з таким самим ставленням до педагога[4, 10].

І.Д. Бех тлумачить толерантність як гармонію множинності. З огляду на це він спрямовує викладачів и вчителів відходити від одноманітності, регламентацій, примусу, насильства на користь різноманітності у вихованні та навчанні. Для педагогіки толерантності, зазначає вчений, притаманним є визнання своєрідності учня або студента, використання у навчальному процесі діалогу та співпраці. Доцільною вважається увага до внутрішнього світу особистості, сфери її індивідуальних вподобань, повага до культурних та мистецьких інтересів учнів [1].

Педагогіка толерантності проголошує необхідність виховання у ВНЗ особливих особистісних та професійно важливих якостей майбутніх вчителів. Передусім, зауважує І.Д. Бех, важливим є усвідомлення студентом себе суб'єктом освіти, здатним поважати іншого, визнавати цінність іншої людини. Розвинене ставлення до іншої людини як до цінності, вважає І. А. Зязюн, означає прагнення майбутнього вчителя співпереживати іншому в радості і горі, всіляко сприяти досягненню людиною морально та естетично значущих цілей у повсякденній діяльності.

Розглянемо зміст особистісних і професійно важливих якостей

майбутнього вчителя музики згідно основних положень педагогіки толерантності. Наголосимо слушність такої особистісної якості майбутнього вчителя музики як доброта, людяність, які є критерієм високоморальної особистості. Провідними інструментами толерантної взаємодії майбутнього вчителя музичного мистецтва мають бути емпатія та чуйність, які забезпечують зацікавлення учнями процесом сприйняття музичного твору, індивідуальним або колективним його виконанням. Професійне та особистісне становлення у сфері музично-педагогічної освіти згідно принципів толерантності вимагає виховання у студентів позитивного світосприймання, оволодіння ними творчим характером самовираження. На цьому наголошувала О. П. Рудницька, яка вважала, що у «сучасних умовах інтенсивного розвитку культури, розмаїття її зразків дедалі потрібнішою стає самостійна позиція кожного студента, його спроможність...висловлювати індивідуальні судження, що відбивають зміст і рівень творчого самовираження як власного індивідуально - неповторного світосприймання» [5,76].

Слід зауважити, що толерантність як здатність до поваги й терпіння щодо іншої особистості, безпосередньо залежить від рівня самосвідомості студента, що за висловом П. Юркевича, «суттєво відрізняє людину та її дух» [6,169]. Відомий психолог Б.Д. Паригін вважає, що «за своєю структурою самосвідомість особистості представлена: а) родовою самосвідомістю або фактом усвідомлення людиною своєї приналежності до людського роду»; б) соціально-специфічною самосвідомістю або фактом усвідомлення людиною своєї приналежності до певної сукупності соціальних груп, чому відповідає національна і професійна самосвідомість; в) індивідуальною самосвідомістю або фактом усвідомлення індивідом його індивідуально-неповторних здібностей, рис характеру і специфічних життєвих інтересів» [3,129]. Важливим аспектом особистісного та професійного становлення студента автор називає систему його індивідуальних значень, під якою розуміє сукупність уявлень, образів, символів, ціннісних орієнтацій, набутих

в результаті життєвого досвіду.

З огляду на це, вважаємо, що до найважливіших структурних компонентів самосвідомості студента музично-педагогічного факультету мають входити високі ідеали та цінності, пов'язані із визнанням естетичного, культурного і виховного значення музичного мистецтва, розуміння його катарсичної місії, здатності поєднувати смисли та ідеї, виховувати естетичні та моральні почуття та смаки. Цінність, зауважує Ф.Ю. Василюк, «внутрішньо висвітлює все життя людини, наповнює його простотою і справжньою свободою - свободою від коливання та страху, свободою творчих можливостей» [2,125]. Про корисність моральних цінностей наголошував видатний український філософ П. Юркевич: «У справедливості та любові полягають найбільш міцні умови для створення миру між людьми, для підстав спільної дружності і братства між ними» [6, 351]. Відомі представники сучасної музичної педагогіки стверджують, що для майбутніх учителів музичного мистецтва особливої значущості набувають загальнолюдські духовні цінності (Віра, Честь, Корисність, Любов, Краса, Істина, Справедливість), естетичні та моральні цінності (О.М. Олексюк, О.М. Падалка, О.Я. Ростовський, О.П. Рудницька, О.П. Щолокова). Вважаємо, що визнання толерантності як суспільної, культурної, особистісної та професійно важливої цінності має покращити міжкультурну та міжособистісну взаємодію у суспільстві, освітньому середовищі середніх та вищих закладів освіти.

Зокрема, змістовими засадами виховання толерантності як особистісної якості та професійно важливої властивості вчителів музики мають бути наступні принципи: 1)сприйняття полікультурності суспільства як об'єктивного наслідку історичного процесу і, водночас, прояву глобалізації сучасного життя; 2) формування поля смислових і етнокультурних та професійних цінностей, які поділяє весь український соціум; 3)формування єдиного поля національної ідентичності всіх громадян України, незалежно від їх етнічного походження; 4)забезпечення збалансованості та поєднання

впливу на процес формування культурних цінностей державних і громадянських структур; 5) звернення до історичної спадщини, застосування здобутків усього українського етносу [8].

Відомо, що толерантність як принцип, цінність, особистісна якість виховується у процесі взаємодії творчих та етнокультурних груп особистостей, діалогу представників різних культур. Ми погоджуємося із О.А. Дубасенюк стосовно поетапної організації педагогічного процесу толерантної взаємодії: а) усвідомлення значущості і важливості даної проблеми; б) спонукання інтересу студентів до культур інших народів та їх представників; в) конкретизація сприйняття своєрідності елементів інших культур; г) засвоєння й прийняття загальнолюдських цінностей, норм, правил і законодавчої бази міжетнічної толерантної взаємодії; д) розвиток умінь та навичок толерантної взаємодії в умовах поліетнічного середовища [8, 78].

Важливим аспектом підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва згідно «Декларації принципів толерантності», затвердженої ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 року, має стати усвідомлення ними необхідності і можливості різних форм самовираження і способів виявлення особистісної та професійної індивідуальності. В цьому випадку стратегічно правильним стає створення у навчальному процесі закладу вищої освіти належних педагогічних умов для самоаналізу і побудови позитивного «Я» майбутніх викладачів музичного мистецтва, знаходження ними джерел своєї професійної активності. Провідним показником самовираження студента як суб'єкта професійної підготовки має стати глибоке осмислення ним шляхів самореалізації власної творчої індивідуальності через посередництво мистецької освіти та музично-педагогічної діяльності, розуміння необхідності безперервного професійного розвитку протягом усього життя [6].

Творчий характер самовираження, як визнає В.А. Андреев, проявляється поступово і характеризується наступними стадіями: 1) проявленням стійкого інтересу до професії, визначення тієї сфери музичної культури та освіти, де

має відбуватися продуктивне самовираження; 2) наявності інтелектуально-творчої активності, що свідчить про вміння особистості студента виявляти протиріччя і проблеми, які виникають у професійній сфері; 3) підвищенням професійно-творчої активності, творчим оволодінням професійними прийомами, методами, засобами діяльності; 4) першими значними творчими досягненнями особистості; 5) високим рівнем стійкої творчої продуктивності особистості, формуванням індивідуального стилю діяльності та майстерності; 6) розквітом таланту; 7) геніальністю, як найвищим рівнем розвитку творчих здібностей особистості, що власним вкладом випереджує своїх сучасників на століття.

Таким чином, виховання толерантності студентів передбачає гуманізацію вищої музично-педагогічної освіти, стимулювання позитивної самосвідомості, виховання системи духовних, естетичних та моральних цінностей студента. Провідним завданням сучасної музично-педагогічної освіти має стати забезпечення педагогічних умов творчого самовираження майбутнього вчителя музики, здатного до міжкультурної та особистішої взаємодії та діалогу.

Література:

1. Бех І.Д. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини // Педагогіка толерантності. -2001. -№2. - С.16-19.
2. Василюк Ф.Е. Психология переживания: Анализ преодоления критических ситуаций /Фёдор Ефимович Василюк.-М.:МГУ,1989.- 200с.
3. Парыгин Б.Д. Основы социально-психологической теории/Борис Дмитриевич Парыгин.- М.: Мысль, 1981.- 351 с.
4. Педагогіка толерантності.- 2001.-№ 2.-132 а
5. Основи викладання мистецьких дисциплін: [навч. посібник / за ред. Рудницької О.П].- К.: АТЗТ “Експрес-об’ява”, 1998.- 193 с.
6. Юркевич П.Д. Философские произведения /Памфил Юркевич.-М.: Правда, 1990.- 669 с.
7. Тодорцева Ю.В. Педагогіка толерантності: [методичні рекомендації]/

Юлія Володимирівна Тодорцева.- Одеса: СВД Черкасов М.П., 2004 р.- 90 с.

8. Толерантність як соціокультурна проблема сучасності: [Матеріали засідання круглого столу] .- Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007.- 124 с.